

УДК 339.56 (477)

DOI: 10.25140/2411-5215-2018-4(16)-16-27

Микола Кизим, Ольга Полякова, Геннадій Крамарев, Олена Леванда
ОЦІНКА ІНТЕГРОВАНОСТІ УКРАЇНИ У СВІТОВУ ТОРГІВЛЮ

Николай Кизим, Ольга Полякова, Геннадий Крамарев, Елена Леванда
ОЦЕНКА ИНТЕГРИРОВАННОСТИ УКРАИНЫ В МИРОВОЮ ТОРГОВЛЮ

Mykola Kyzym, Olha Poliakova, Gennady Kramarev, Olena Levanda
EVALUATION OF UKRAINE INTEGRATION IN WORLD TRADE

Статтю присвячено оцінці та аналізу інтегрованості України у світову торгівлю. Розглянуто структуру та особливості побудови індексу залученості до міжнародної торгівлі. Проаналізовано динаміку рейтингу залученості національних економік до міжнародної торгівлі по окремих країнах світу загалом та по субіндексах (А – доступ до ринку, В – прикордонна адміністрація, С – інфраструктура, D – діловий клімат). Побудовано профіль України за показниками субіндексів індексу залученості до міжнародної торгівлі. Проаналізовано проблеми міжнародної торгівлі в Україні.

Ключові слова: інтегрованість; світова торгівля; індекс залученості до міжнародної торгівлі; субіндекси; рейтинг; профіль країни.

Рис.: 3. Табл.: 11. Бібл.: 7.

Статья посвящена оценке и анализу интегрированности Украины в мировую торговлю. Рассмотрена структура и особенности построения индекса вовлеченности в международную торговлю. Проанализирована динамика рейтинга вовлеченности национальных экономик к международной торговле по отдельным странам мира в целом и по субиндексам (А – доступ к рынку, В – пограничная администрация, С – инфраструктура, D – деловой климат). Построен профиль Украины по показателям субиндексов индекса вовлеченности в международную торговлю. Проанализированы проблемы международной торговли в Украине.

Ключевые слова: интегрированность; мировая торговля; индекс вовлеченности в международную торговлю; субиндексы, рейтинг; профиль страны.

Рис.: 3. Табл.: 11. Библ.: 7.

The article is devoted to the assessment and analysis of the integration of Ukraine in world trade. The structure and features of building an index of involvement in international trade are considered. The dynamics of the ranking of the involvement of national economies in international trade by individual countries of the world as a whole and by sub-indexes (A - market access, B - border administration, C - infrastructure, D - business climate) are analyzed. The profile of Ukraine has been built in terms of the indexes of involvement index in international trade. Analyzed the problems of international trade in Ukraine.

Keywords: integration; world trade; index of involvement in international trade; sub-indices; rating; country profile.

Fig.: 3. Table: 11. References: 7.

JEL Classification: F02; F10; F15

Постановка проблеми. У сучасних умовах поширення глобалізаційних процесів зовнішня торгівля є важливою складовою функціонування й розвитку кожної країни світу, оскільки жодна держава не здатна до забезпечення свого сталого розвитку без побудови ефективної системи господарських зв'язків з економіками інших країн.

Отже, проблема інтеграції країн та взаємозв'язку національних економік через поглиблення зовнішньоторговельних відносин є важливим та актуальним напрямком наукових досліджень.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблемі формування та розвитку зовнішньоторговельних відносин присвячено роботи багатьох науковців, серед яких необхідно виділити дослідження як закордонних учених: А. Сміта, Д. Рікардо, Т. Менна, Н. Волгіна, В. Єрмашкевіча, Є. Смирнова, В. Шимова та ін., так і вітчизняних: І. Бураковського, В. Гейця, Т. Гордєєва, А. Задої, В. Ткача, А. Філіпенка, Т. Циганкової, В. Юрчишина тощо.

Визначення недосліджених частин загальної проблеми. Віддаючи належне роботам науковців, варто зазначити, що динамічність як процесів світової торгівлі та розвитку зовнішньоторговельних відносин між країнами, так і процесів, що протікають у економіках країн світу та України зокрема, потребують проведення систематичного подальшого аналізу їх інтегрованості у світову торгівлю.

Метою статті є оцінка та аналіз інтегрованості України у світову торгівлю.

Презентація основного матеріалу дослідження. Індекс залученості до міжнародної торгівлі (The Enabling Trade Index, далі – ETI), оприлюднюється з 2008 року в серії Глобальної сприятливої торгівлі (GETR), спочатку на щорічній основі, а починаючи з

ТЕОРЕТИЧНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

2010 року – один раз на два роки. ЕТІ був розроблений у межах Програми сприяння торгівлі Всесвітнім Економічним Форумом за участю провідних учених, партнерських організацій та компаній, для цілей дослідження розвитку світової торгівлі, вимірювання й порівняльного аналізу країн світу. Видання ЕТІ в 2016 р. охоплює 136 країн, на які припадає 98 % світового ВВП та 98,3 % світової торгівлі товарами. Серед 136 економік, за 82 (60 %) доступні дані за всіма 57 показниками [1, с. 15].

ЕТІ оцінює, наскільки економіка має у своєму розпорядженні інститути, політику, інфраструктуру та послуги, що сприяють вільному руху товарів через кордони та їх призначення. Інтегральний показник ЕТІ складається із сукупності окремих показників, які визначають різні фактори, що сприяють торгівлі, а саме із семи сегментів, які, у свою чергу, об'єднуються в чотири субіндекси (рис. 1).

* ІКТ - Інформаційно-комунікаційні технології

Рис. 1. Структура індексу залученості до міжнародної торгівлі

Джерело: [2, с. 14].

Як видно на рис. 1, субіндекс А вимірює ступінь та складність тарифного режиму країни, а також тарифних бар'єрів та переваг, які використовуються країнами-експортерами на зовнішніх ринках і поділяється на два показники:

- доступ на зовнішній ринок оцінює тарифні бар'єри, з якими стикаються країни експортери на цільових ринках, і їх переваги на цих ринках, що обговорюються в межах двосторонніх або регіональних торговельних угод, або надаються у формі торговельних переваг;

- доступ до внутрішнього ринку оцінює рівень та складність тарифного захисту країни, забезпечені її торговельною політикою. Ця складова включає в себе ефективний середньозважений торговий тариф, що застосовується країною; частку товарів, що ввозяться безмитними; складність тарифного режиму, що вимірюється за допомогою різниці в тарифах; поширеність тарифних піків (великих тарифів у порівнянні із середнім рівнем); поширеності спеціальних тарифів та їх кількість.

Субіндекс В фіксує ефективність, прозорість та витрати, пов'язані з імпортом та експортом товарів і на сьогодні включає один показник:

- ефективність та прозорість управління кордонами, який включає оцінку кількості, якості та комплексності ключових послуг, що пропонуються митницею та пов'язаними з нею установами (суміжними агенціями); середній час, витрати та кількість документів, необхідних для імпорту-експорту товарів; оцінює передбачуваність часу процедури на кордоні, прозорість процесу, що вимірюється наявністю та якістю інформації, наданої прикордонними службами, та поширеність корупції.

ТЕОРЕТИЧНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

Субіндекс С оцінює доступність і якість транспортної інфраструктури країни, транспортних послуг та інфраструктури зв'язку, необхідних для полегшення переміщення товарів усередині країни та через кордон і поділяється на три показники:

- доступність і якість транспортної інфраструктури включає виміри для кожного з чотирьох основних видів транспорту: автомобільного, повітряного, залізничного та морських портів. Оцінюється також зв'язаність повітряних шляхів та доступність прямих морських сполучень;

- доступність і якість транспортних послуг оцінює доступність і якість послуг, включаючи наявність та компетенцію судноплавних і логістичних компаній країни, а також легкість, вартість та своєчасність відвантаження. Крім того, включається оцінка ефективності поштового зв'язку;

- наявність і використання ІКТ оцінює доступність та якість інформаційно-комунікаційних технологій у країні, а саме використання мобільного зв'язку та Інтернету населенням, компаніями, що здійснюють комерційні операції, та комунікаційну взаємодію Уряду з громадянами.

Субіндекс D оцінює якість операційного середовища країни, який впливає на здатність компаній, що експортують / імпортують / продають або транспортують товари для функціонування бізнесу і включає один показник:

- діловий клімат, який оцінює рівень захисту прав власності в країні, якість та неупередженість її державних установ, ефективність забезпеченості фінансових контрактів, відкритість для іноземних інвестицій та праці, а також рівень особистої безпеки, вимірюваної чисельністю випадків злочинності та тероризму.

Значення субіндексів є результатом агрегації показників, вимірюваних за шкалою від 1 до 7, де оцінка 1 відповідає найгіршому результату, оцінка 7 – найкращому можливому результату. Отже, загальна оцінка ЕПІ також є результатом, який перебуває в діапазоні загальної шкали від 1 до 7.

Аналіз динаміки та відносного рейтингу України здійснювався в порівнянні з тими країнами, що розвиваються, які, з одного боку, є значними торговими партнерами України, а з іншого – демонструють успішні приклади включення до глобальних ланцюгів створення вартості. Тому до порівняння були включені Китай, Корея, Польща, Росія, Румунія, Словаччина, Угорщина, Чехія.

У табл. 1 надано рейтинг та оцінки ЕПІ (2008–2016) за визначеними країнами. Лідером рейтингу серед вибраних країн у 2016 році за відкритістю національної економіки до міжнародної торгівлі була Чехія. Найнижчим є рейтинг Росії. Україна посідає передостанню позицію між Росією та Китаєм.

Таблиця 1

Динаміка рейтингу залученості національних економік до міжнародної торгівлі по окремих країнах світу

Країна	2016 р.	Ранг (з 136 країн)	2014 р.	Ранг (з 134 країн)	2010 р.	Ранг (з 125 країн)	2012 р.	Ранг (з 132 країн)	2008 р.	Ранг (з 121 країн)
Чехія	5,1	25	4,9	27	4,5	42	4,4	41	4,4	37
Корея	5,0	27	4,8	34	4,7	27	4,7	34	4,7	28
Польща	4,9	31	4,8	36	4,2	58	4,4	48	4,0	55
Словаччина	4,9	34	4,8	40	4,4	47	4,3	55	4,3	46
Угорщина	4,8	38	4,8	35	4,3	49	4,4	47	4,4	39
Румунія	4,6	48	4,5	53	4,2	54	4,0	69	4,0	54
Китай	4,4	61	4,3	63	4,3	48	4,2	56	4,2	49
Україна	3,9	95	4,0	84	3,8	81	3,8	86	3,8	73
Росія	3,7	111	3,7	105	3,4	114	3,4	112	3,3	107

Джерело: [1-5].

ТЕОРЕТИЧНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

Протягом 2008–2016 рр. поліпшення позиції в рейтингу тією чи іншою мірою досягли всі країни, за винятком України та Росії, що є доказом того, що у більшості обраних країн відбулося зростання торгового потенціалу.

Розглянемо більш детально структуру ЕТІ, яка відображає основні можливості торгівлі, за чотирма загальними напрямками, які фіксуються субіндексами А, В, С, D, спираючись на дані Всесвітнього економічного форуму [4, с. 15].

Порівняльний аналіз рейтингів та оцінок (2008–2016) за субіндексом А показав, що серед досліджуваних країн Польща та Чехія найбільше відкриті до імпоротно-експортних операцій, Росія посідає останнє місце. В Україні доступ до ринку кращий, ніж у Росії, Китаї та Кореї, але гірший ніж по обраних країнах ЄС (табл. 2). Через зміну методології зробити однозначні висновки про тенденцію неможливо, але треба відзначити, що до 2016 р. оцінка України за субіндексом А була кращою, ніж у виділених країн ЄС, а у 2016 р. різко знизилася, що говорить про неспроможність України відповідати сучасним вимогам.

Таблиця 2

Порівняння рейтингів та оцінки стабільності доступу до ринків по окремих країнах світу

Країни	Субіндекс А: доступ до ринку									
	2016 р.	Ранг (з 136 країн)	2014 р.	Ранг (з 134 країн)	2010 р.	Ранг (з 125 країн)	2012 р.	Ранг (з 132 країн)	2008 р.	Ранг (з 121 країн)
Польща	5,0	26	3,4	75	3,9	67	3,8	93	4,7	42
Чехія	5,0	29	3,4	75	3,9	67	3,7	105	4,9	33
Румунія	4,9	34	3,4	75	3,9	67	3,9	82	4,3	61
Словаччина	4,9	35	3,4	75	3,9	67	3,7	103	5,0	23
Угорщина	4,9	36	3,4	75	3,9	67	3,7	108	4,8	41
Україна	4,4	80	4,1	38	4,7	26	4,8	30	4,8	39
Корея	4,1	99	3,1	120	3,4	115	3,6	111	4,1	72
Китай	3,4	126	3,1	119	3,6	108	3,9	79	4,1	71
Росія	3,0	133	2,8	132	2,9	129	2,7	125	3,1	99

Джерело: [1-5].

Порівняльний аналіз рейтингів та оцінок у 2008-2016 рр. за субіндексом В (прикордонне управління) по досліджуваних країнах світу свідчить, що в Чехії адміністрація на кордоні спрямована на полегшування в'їзду і виїзду товарів. Натомість у Росії ця сфера забезпечення торгівлі є незадовільною. В Україні починаючи з 2012 р. і донині спостерігається повільне поліпшення (табл. 3).

Таблиця 3

Порівняння рейтингів та оцінки прикордонного управління по окремих країнах світу

Країни	Субіндекс В: прикордонна адміністрація за роками									
	2016 р.	Ранг (з 136 країн)	2014 р.	Ранг (з 134 країн)	2010 р.	Ранг (з 125 країн)	2012 р.	Ранг (з 132 країн)	2008 р.	Ранг (з 121 країн)
Чехія	5,8	18	5,1	37	4,7	41	4,9	32	4,9	31
Польща	5,7	24	5,2	31	4,8	38	4,6	42	4,6	37
Угорщина	5,7	26	5,1	38	4,8	35	4,8	34	4,8	33
Корея	5,7	28	5,7	19	5,2	25	5,2	24	5,5	18
Словаччина	5,6	30	4,8	50	4,4	49	4,5	49	4,7	35
Румунія	5,3	41	4,6	58	4,2	57	4,6	43	4,0	61
Китай	4,9	52	4,9	48	4,4	45	4,5	48	4,5	43
Україна	4,1	95	3,6	100	2,9	116	3,1	106	3,2	94
Росія	3,9	104	3,6	103	3,0	111	3,0	109	3,2	92

Джерело: [1-5].

Порівняльний аналіз рейтингів та оцінок за субіндексом транспортної і комунікаційної інфраструктури по досліджуваних країнах світу за 2008-2016 рр. показує, що лідером рейтингу серед них є Корея, отже, переміщення товарів найлегше всередині цієї

ТЕОРЕТИЧНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

країни та через її кордони, а найгірший показник у Румунії. Україна посідає передостанню позицію в рейтингу, а її оцінка майже така сама, як і у Румунії – 3,9 та 3,8 балів відповідно (табл. 4). Протягом 8 років суттєвого поліпшення інфраструктури не відбулося ні в Україні, ні в Румунії, на відміну від Китаю, для якого оцінка інфраструктури збільшилася на 0,9 бала, що забезпечило його просування у рейтингу на 11 позицій.

Таблиця 4

Порівняння рейтингів та оцінки транспортної і комунікаційної інфраструктури по окремих країнах світу

Країни	Субіндекс С: інфраструктура									
	2016 р.	Ранг (з 136 країн)	2014 р.	Ранг (з 134 країн)	2010 р.	Ранг (з 125 країн)	2012 р.	Ранг (з 132 країн)	2008 р.	Ранг (з 121 країн)
Корея	5,8	10	5,8	7	5,5	11	5,4	15	5,2	19
Китай	5,1	27	4,6	36	4,3	48	4,1	43	4,2	36
Чехія	4,9	35	4,9	28	4,7	32	4,6	36	4,2	34
Польща	4,6	40	4,3	49	4,2	49	4,0	51	3,7	46
Словаччина	4,6	44	4,4	40	4,6	37	4,7	32	4,2	35
Угорщина	4,5	45	4,4	43	4,4	42	4,1	41	4,1	38
Росія	4,4	47	4,2	52	4,2	51	4,0	48	3,4	60
Україна	3,9	69	3,9	61	3,9	64	3,6	71	3,4	59
Румунія	3,8	75	3,8	68	3,9	68	3,8	59	3,6	49

Джерело: [1-5].

Порівняльний аналіз рейтингів та оцінок за 2008-2016 рр. за субіндексом D (діловий клімат) показує значне відставання України від досліджуваних країн світу. Так, найкраща якість управління, загального регуляторного середовища та середовища безпеки, які впливають на бізнес імпортерів та експортерів, спостерігається в Чехії, а Україна – майже в самому кінці навіть загальносвітового рейтингу (табл. 5).

Таблиця 5

Порівняння рейтингів та оцінки транспортної і комунікаційної інфраструктури по окремих країнах світу

Країни	Субіндекс D: діловий клімат									
	2016 р.	Ранг (з 136 країн)	2014 р.	Ранг (з 134 країн)	2010 р.	Ранг (з 125 країн)	2012 р.	Ранг (з 132 країн)	2008 р.	Ранг (з 121 країн)
Чехія	4,8	35	4,3	60	4,4	54	4,7	43	4,8	38
Китай	4,6	42	4,6	37	4,6	45	4,7	41	4,3	77
Корея	4,6	47	4,3	55	4,4	57	4,7	44	5,0	30
Словаччина	4,6	48	4,4	49	4,3	63	4,5	56	5,1	24
Польща	4,5	52	4,4	50	4,6	46	4,3	68	4,4	73
Угорщина	4,5	55	4,2	66	4,5	53	4,6	54	5,1	28
Румунія	4,0	58	3,9	84	4,1	81	4,5	57	4,2	81
Росія	3,8	113	3,5	119	3,5	113	3,8	92	3,4	114
Україна	3,5	125	3,7	103	3,7	103	3,9	86	3,7	106

Джерело: [1-5].

Незважаючи на те, що мета та визначення ЕТІ залишаються незмінними з 2008 р., його структура розвивається з моменту створення й донині. Перегляд методології призводить до включення нових показників, виключення або дезагрегації інших, що супроводжується новими науковими розробками та емпіричними доказами. Так, у 2008 і 2012 рр. до розрахунку субіндексів було включено десять провідних агрегованих показників, а у 2014 і 2016 рр. – сім. Слід зазначити, що при зміні методології, щоб забезпечити порівнюваність результатів, ВЕФ здійснює рейтингову оцінку країн за попередній період, але не за весь період існування рейтингу. Тому через зміни в методології та наявність даних за основними показниками, у подальшому дослідженні використовувалися лише дані двох послідовних рейтингів з урахуванням перегляду за новою методологією.

ТЕОРЕТИЧНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

У табл. 6 наведено позиції України серед досліджуваних країн за двома показниками субіндексу А – доступ на зовнішній ринок і доступ до внутрішнього ринку – за 2014 і 2016 рр. З табл. 6 видно, що у 2016 р. найкращий результат за показником доступу на зовнішній ринок серед досліджених країн був у Польщі (4,60 бала), а найгірший – у Росії (2,16 бала). При цьому в порівнянні з 2014 р. доступ на зовнішній ринок у Росії погіршився. В Україні також відбулося погіршення результатів за цей період (з 97-го на 109-е місце), що є негативним фактом.

Таблиця 6

Оцінки та рейтинги за складовими субіндексу А

Країни	Доступ на зовнішній ринок				Доступ до внутрішнього ринку			
	2016 р.		2014 р.		2016 р.		2014 р.	
	Оцінка (1-7)	Ранг (з 136 країн)	Оцінка (1-7)	Ранг (з 134 країн)	Оцінка (1-7)	Ранг (з 136 країн)	Оцінка (1-7)	Ранг (з 134 країн)
Польща	4,60	29	4,46	30	5,35	42	5,33	47
Чехія	4,53	38	4,43	34	5,41	32	5,4	32
Румунія	4,46	43	4,28	48	5,42	28	5,48	21
Словаччина	4,46	44	4,38	41	5,42	29	5,38	36
Угорщина	4,45	45	4,22	54	5,37	39	5,42	26
Корея	3,43	105	3,08	109	4,73	85	4,10	102
Україна	3,28	109	3,42	97	5,47	24	5,47	22
Китай	2,38	124	2,29	128	4,33	101	4,25	97
Росія	2,16	129	3,14	108	3,85	112	3,32	122

Джерело: [2, с. 36–37].

Натомість серед досліджених країн найвищий результат у 2016 р. за показником доступу до внутрішнього ринку спостерігається саме в Україні (5,47 бала), а найгірший – у Росії (3,85 бала). Хоча оцінка за складовою доступу до внутрішнього ринку в порівнянні з 2014 р. в Україні залишилася без змін, рейтинг трохи зменшився. Порівняння результатів оцінки України за двома складовими доступності ринків дозволяє зробити висновок, що захист внутрішнього ринку країни слабший, ніж у більш розвинених країн ЄС, що може створити додаткові загрози для вітчизняних виробників.

У табл. 7 наведено позиції України серед досліджуваних країн за субіндексом В відповідно до оновленої методології 2016 р. З табл. 7 видно, що у 2016 р. найкращий результат за показником «Прикордонна адміністрація» серед досліджених країн спостерігався в Чехії (5,85 бала), а найгірший – у Росії (3,93 бала). Україна посідає передостанню позицію серед досліджуваних країн. Проте в порівнянні до 2014 р. результати оцінки ефективності та прозорості управління кордонами в Україні залишилися без змін, а позиція в рейтингу погіршилася (з 92-го на 95-е місце). Так само, незважаючи на збільшення оцінок Угорщини та Кореї, їх позиції у рейтингу погіршилися, а Чехії та Китаю збільшення оцінок дозволило піднятися на більш високі щаблі рейтингу.

Таблиця 7

Оцінки та рейтинги за показником субіндексу В

Країни	Ефективність та прозорість управління кордонами			
	2016 р.		2014 р.	
	Оцінка (1-7)	Ранг (з 136 країн)	Оцінка (1-7)	Ранг (з 134 країн)
Чехія	5,85	18	5,60	28
Польща	5,74	24	5,65	25
Угорщина	5,71	26	5,68	23
Корея	5,70	28	5,66	24
Словаччина	5,63	30	5,44	32
Румунія	5,27	41	5,14	43
Китай	4,91	52	4,83	56
Україна	4,06	95	4,06	92
Росія	3,93	104	3,85	105

Джерело: [2, с. 38].

ТЕОРЕТИЧНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

У табл. 8 наведено позиції досліджуваних країн за складовими субіндексу С за 2014 і 2016 рр. З табл. 8 видно, що у 2016 р. найкращий результат за показниками доступності і якості транспортної інфраструктури, послуг та наявності й використання ІКТ серед досліджених країн продемонструвала Корея (5,71 / 5,25 / 6,44 бала). Найгірші результати за показником доступністю і якістю транспортної інфраструктури спостерігалися в Румунії (2,98 бала), за показником доступності і якості транспортних послуг у Росії (3,77 бала), Україна виявилася найгіршою за наявністю і використанням ІКТ (4,38 бала).

У порівнянні з 2014 р. доступність і якість транспортної інфраструктури суттєво покращилися в Польщі, Росії і Румунії, а в Україні й Кореї – погіршилася. Доступ і якість транспортних послуг, навпаки, погіршилася в Росії й Румунії, а також в Кореї та Україні. Позитивним є суттєве покращення оцінки за наявністю і використанням ІКТ в Китаї, Росії, Словаччині та Україні. Зниження, власне, значення показника не відбулося в жодній із розглянутих країн, але через різну швидкість покращення ситуації рейтинг Угорщини й Румунії суттєво знизився, попри це, вони значно випереджають Україну.

У табл. 9 наведено позиції досліджуваних країн за оцінками ділового клімату (субіндекс D) за 2014 і 2016 рр. Найкращого результату у 2016 р. за показником «Діловий клімат» досягла Чехія (4,76 бала), а найгіршою є оцінка України (3,53 бала).

Таблиця 9

Оцінки та рейтинги за субіндексом D

Країни	Діловий клімат			
	2016 р.		2014 р.	
	Оцінка (1-7)	Ранг (з 136 країн)	Оцінка (1-7)	Ранг (з 134 країн)
Чехія	4,76	35	4,35	62
Китай	4,65	42	4,68	38
Корея	4,57	47	4,38	56
Словаччина	4,56	48	4,46	48
Польща	4,50	52	4,46	49
Угорщина	4,46	55	4,36	60
Румунія	4,38	58	4,17	70
Росія	3,79	113	3,58	118
Україна	3,53	125	3,74	106

Джерело: [2, с. 42].

Таким чином, можна констатувати, що в динаміці інтегрального індексу залученості до міжнародної торгівлі України відсутня якась тенденція (рис. 2). Через різноспрямований рух за окремими складовими інтегральна оцінка залишається майже без змін.

Індекс залученості у світову торгівлю, балів

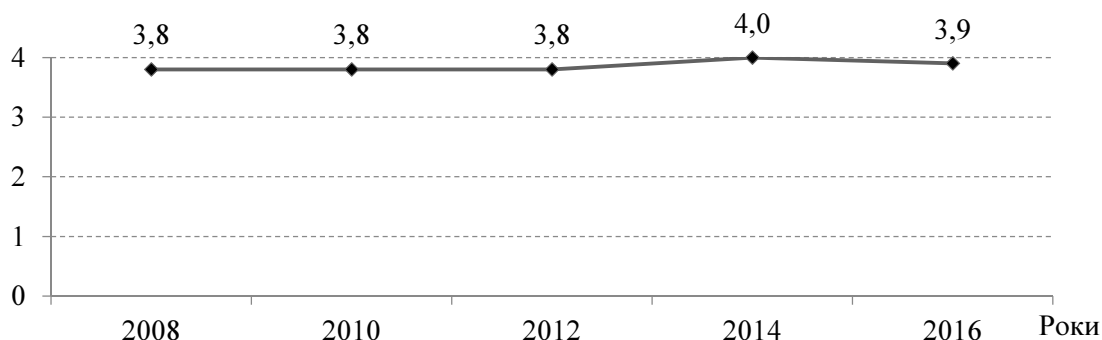

Рис. 2. Динаміка індексу залученості України до світової торгівлі
Джерело: [6, с. 7].

Таблиця 8

Оцінки та рейтинги показників для субіндексу С

Країни	Доступність і якість транспортної інфраструктури				Доступність і якість транспортних послуг				Наявність і використання ІКТ			
	2016 р.		2014 р.		2016 р.		2014 р.		2016 р.		2014 р.	
	Оцінка (1-7)	Ранг (з 136 країн)	Оцінка (1-7)	Ранг (з 134 країн)	Оцінка (1-7)	Ранг (з 136 країн)	Оцінка (1-7)	Ранг (з 134 країн)	Оцінка (1-7)	Ранг (з 136 країн)	Оцінка (1-7)	Ранг (з 134 країн)
Корея	5,71	11	5,75	11	5,25	21	5,36	18	6,44	6	6,37	6
Китай	5,58	12	5,4	13	4,94	32	4,82	31	4,66	64	3,73	84
Росія	4,14	37	3,98	44	3,77	82	3,84	84	5,47	37	4,88	44
Чехія	4,11	39	4,38	32	5,10	25	5,03	29	5,52	34	5,21	31
Польща	3,88	47	3,32	76	4,76	37	4,7	38	5,27	44	4,94	41
Словаччина	3,67	59	3,69	56	4,65	42	4,63	41	5,37	39	4,88	43
Угорщина	3,63	63	3,75	54	4,71	38	4,74	35	5,13	52	5,05	34
Україна	3,43	72	3,51	64	3,98	69	4,16	62	4,38	73	3,91	72
Румунія	2,98	93	2,75	107	3,96	72	4,49	48	4,57	69	4,26	61

Джерело: [2, с. 39–41].

ТЕОРЕТИЧНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

Спираючись на дані за субіндексами ЕТІ (рис. 3), можна зазначити, що в Україні у 2016 р. спостерігаються суттєві проблеми у сфері торгівлі, які пов'язані з ускладненням доступу на зовнішній ринок, низькою доступністю і якістю транспортної інфраструктури та погіршенням ділового клімату.

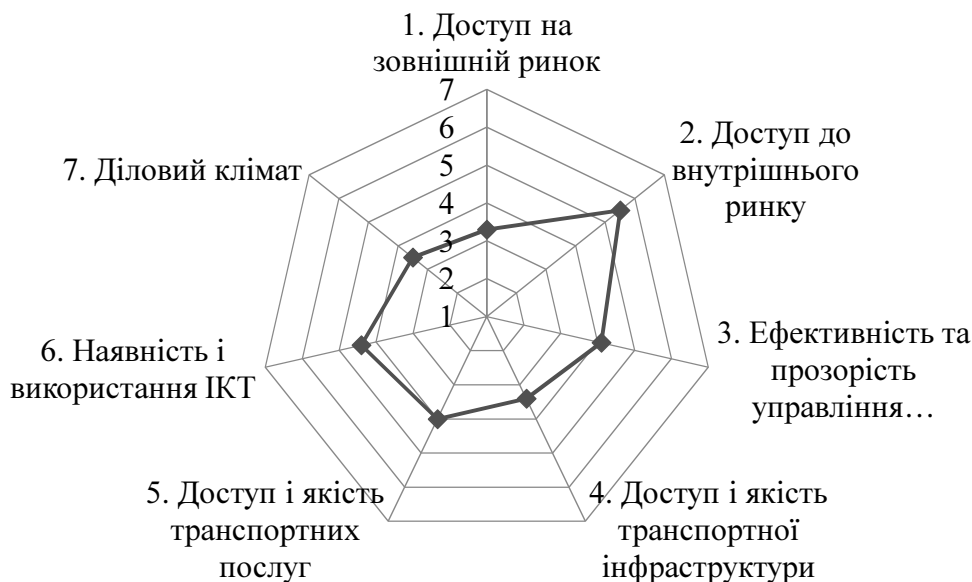

Рис. 3. Профіль України за показниками субіндексів ЕТІ у 2016 р.

Джерело: [2, с. 302].

Дослідження позицій України в міжнародному рейтингу за ЕТІ здійснювали також фахівці Економічного дискусійного клубу і зазначили, що у 2014 і 2016 рр. зафіксовано погіршення рейтингових позицій нашої держави за всіма основними показниками субіндексів, але найбільше наша країна втратила за показником, який характеризує діловий клімат (з 106-го на 125-е місце) [7]. Необхідно зауважити, що існує певний лаг у спостереженнях та розрахунку індексу, тому соціально-політичні потрясіння, які відбулися в Україні у 2014 р., не знайшли свого відображення в рейтингу за відповідний рік, а вплинули саме на результати рейтингування 2016 р.

Поглиблений аналіз за вихідними індикаторами субіндексів ЕТІ наведено в табл. 10, яка показує, у яких сегментах є прогалини і у яких напрямках слід удосконалювати механізм управління зовнішньою та внутрішньою торгівлею.

Таблиця 10

Вихідні індикатори залученості України у світову торгівлю у 2016 р.

Індикатори	Ранг (із 136 країн)	Оцінка
1	2	3
1. Доступ на зовнішній ринок	110	3,3
1.1 Тарифи, %	106	4,0
1.2 Преференційна маржа на цільових ринках 0-100 (найкраще)	107	24,1
2. Доступ до внутрішнього ринку	24	5,5
2.1 Тарифна ставка%	41	2,8
2.2 Складність тарифів	66	5,9
2.3 Частка імпорту без мита, %	80	60,4
3. Ефективність та прозорість управління кордонами	95	4,1
3.1 Індекс митних послуг 0-1 (найкраще)	110	0,33
3.2 Ефективність процесу оформлення 1-5 (найкраще)	104	2,3
3.3 Час на імпорт: документальне оформлення, годин	122	168
3.4 Час на імпорт: час для переміщення через кордон, годин	82	72

ТЕОРЕТИЧНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

Закінчення табл. 10

1	2	3
3.5 Вартість імпорту: вартість оформлення, дол. США	105	212
3.6 Вартість імпорту: вартість переміщення через кордон, дол. США	31	100
3.7 Час на експорт: документальне оформлення, годин	116	96
3.8 Час на експорт: час для переміщення через кордон, годин	57	26
3.9 Вартість експорту: вартість оформлення, дол. США	124	292
3.10 Вартість експорту: вартість переміщення через кордон, дол. США	27	75
3.11 Незаконні платежі та хабарі при експорті/імпорті, балів	120	2,6
3.12 Час прогнозованості процедур імпорту, балів	116	3,2
3.13 Індекс прозорості митних процедур 0-1 (найкращий)	40	0,9
4. Доступ і якість транспортної інфраструктури	72	3,4
4.1 Доступність авіаційного транспорту (місць), млн. км	57	262,5
4.2 Якість інфраструктури повітряного транспорту	101	3,7
4.3 Доступність і якість залізничної інфраструктури	34	4,0
4.4 Мережа судноплавства	48	31,4
4.5 Доступність і якість портової інфраструктури	94	3,4
4.6 Індекс якості дорожньої мережі	51	5,4
4.7 Якість доріг	132	2,4
5. Доступ і якість транспортних послуг	69	4,0
5.1 Простота і доступність відвантажень 1-5 (найкращий)	92	2,6
5.2 Компетентність у сфері логістики 1-5 (найкращий)	93	2,5
5.3 Можливість відслідковування та контролю вантажу 1-5 (найкращий)	61	3,0
5.4 Своєчасність поставки вантажу в пункт призначення 1-5 (найкращий)	54	3,5
5.5 Ефективність поштового обслуговування	68	4,7
5.6 Ефективність взаємодії різних видів транспорту під час вантажних перевезень	78	3,8
6. Наявність і використання ІКТ	73	4,4
6.1 Контракти на мобільний зв'язок на 100 жителів	26	144
6.2 Інтернет користувачі, % населення	79	49,3
6.3 Абоненти фіксованого широкопasmового Інтернету на 100 жителів	63	11,8
6.4 Контракти на мобільний широкопasmовий Інтернет на 100 жителів	128	8,1
6.5 Ступінь використання ІКТ під час бізнес операцій	103	4,2
6.6 Ступінь використання компаніями Інтернету для продажу своїх товарів і послуг споживачу	35	5,1
6.7 Індекс електронного уряду 0-1 (найкращий)	70	0,59
7. Діловий клімат	125	3,5
7.1 Захист власності	127	3,1
7.2 Ефективність і підзвітність державних установ	93	3,5
7.3 Доступ до фінансів	114	3,2
7.4 Відкритість для іноземної участі	83	4,2
7.5 Фізична безпека	124	3,6

Джерело: [2, с. 302].

Як показує дослідження, ключові сегменти України, а саме доступ до ринків (внутрішній / зовнішній), адміністрування на кордоні (ефективність та прозорість процедур адміністрування), інфраструктура (логістичне забезпечення), діловий клімат (операційне середовище) перебувають у несприятливому стані. У 2016 р. відбулося зниження індексу залученості України у світову економіку, отже, національна економіка не є конкурентоспроможною на зовнішніх ринках, переважно через відсутність економічної свободи, відповідного національного законодавства, яке не гарантує легітимність ведення бізнесу та низької якості транспортної інфраструктури.

За результатами оцінки умов торгівлі в 2016 р. фахівці ВЕФ виявили вісім проблемних факторів для імпортних операцій і дванадцять проблемних факторів для експортних операцій (табл. 11).

Таблиця 11

Проблеми міжнародної торгівлі в Україні у 2016 р.

З/п	Найбільш проблемні фактори для експорту	Оцінка	Найбільш проблемні фактори для імпорту	Оцінка
1.	Визначення потенційних ринків та покупців	16,7	Корупція на кордоні	21,9
2.	Труднощі в задоволенні вимог щодо якості/кількості покупців	11,3	Тарифні і не тарифні бар'єри	19,3
3.	Доступ до ресурсів для фінансування торгівлі	11,3	Обтяжливі процедури імпорту	17,3
4.	Технічні вимоги і стандарти	9,8	Висока вартість або затримки внутрішніх перевезень	9,8
5.	Належні виробничі технології та навички	8,8	Відсутність належної телекомунікаційної інфраструктури	8,7
6.	Доступ до імпортованих ресурсів за конкурентоздатними цінами	8,5	Висока вартість або затримки міжнародних перевезень	8,0
7.	Висока вартість або затримки внутрішніх перевезень	7,5	Злочинність і крадіжки	7,8
8.	Обтяжливі процедури на іноземному кордоні	7,3	Внутрішні технічні вимоги та стандарти	7,2
9.	Висока вартість або затримки міжнародних перевезень	5,7		
10.	Тарифні бар'єри	5,5		
11.	Вимоги до правил походження	4,3		
12.	Корупція на кордоні	3,3		

Джерело: [7].

Висновки і пропозиції. Наведений аналіз умов міжнародної торгівлі України показав, що загалом стан умов можна характеризувати як незадовільний. Лише за доступністю до внутрішнього ринку спостерігається високий результат відкритості, проте для економічної безпеки України це створює додаткові ризики.

Вирішення проблем щодо забезпечення постійного діалогу між владою та підприємствами, співпраці між різними відомствами на кордоні і їх технічної спроможності, оновлення транспортної інфраструктури, спрощення експортно-імпоротної діяльності для підприємств, інвестування в модернізацію вітчизняного виробництва, орієнтованого на експортну діяльність, розширення пошуку нових потенційних ринків для українського виробника покращить стан бізнес-середовища України та сприятиме більш широкій та глибокій участі України у світових торгово-виробничих процесах, включенню України в глобальні ланцюги вартості.

Низький рівень залученості до міжнародної торгівлі, невідповідність сучасним вимогам щодо забезпечення умов торгівлі не сприятимуть включенню України до глобальних ланцюгів створення вартості або призведуть до спотворених варіантів такого включення.

Список використаних джерел

1. The Global Enabling Trade Report 2010. URL: <https://www.oecd.org/trade/aft/46303735.pdf>.
2. The Global Enabling Trade Report 2016. URL: http://www3.weforum.org/docs/WEF_GETR_2016_report.pdf.
3. The Global Enabling Trade Report 2008. URL: <https://ru.scribd.com/document/3488510/Global-Enabling-Trade-Report-2008The>.
4. Global Enabling Trade Report 2012. URL: http://www3.weforum.org/docs/GETR/2012/GlobalEnablingTrade_Report.pdf.
5. The Global Enabling Trade Report 2014. URL: http://www3.weforum.org/docs/WEF_GlobalEnablingTrade_Report_2014.pdf.
6. Діалог зі сприяння торгівлі. Консультативна робота. Україна в міжнародних рейтингах / Інститут Економічних досліджень та політичних консультацій. Київ. 2016.
7. Економічний Дискусійний клуб: сайт. URL: <http://edclub.com.ua/analytika/ukrayina-v-reytingu-za-indeksom-zaluchennya-krayin-svitu-do-mizhnarodnoyi-torgivli-2016>.

References

1. The Global Enabling Trade Report 2010. (2010). Retrieved from <https://www.oecd.org/trade/aft/46303735.pdf>.
2. The Global Enabling Trade Report 2016. (2016). Retrieved from http://www3.weforum.org/docs/WEF_GETR_2016_report.pdf.
3. The Global Enabling Trade Report 2008. (2008). Retrieved from <https://ru.scribd.com/document/3488510/Global-Enabling-Trade-Report-2008The>.
4. Global Enabling Trade Report 2012. (2012). Retrieved from http://www3.weforum.org/docs/GETR/2012/GlobalEnablingTrade_Report.pdf.
5. The Global Enabling Trade Report 2014. (2014). Retrieved from http://www3.weforum.org/docs/WEF_GlobalEnablingTrade_Report_2014.pdf.
6. Dialog zi spriyannia torgivli. Konsultatyvna robota. Ukraina v mizhnarodnykh reitynhakh [Trade Facilitation Dialogue. Advisory work. Ukraine in international ratings]. (2016). <http://www.ier.com.ua>. Kyiv [in Ukrainian].
7. Ekonomichnyi Dyskusiinyi klub [Economic Discussion Club]. Retrieved from <http://edclub.com.ua/analitika/ukrayina-v-reytyngu-za-indeksom-zaluchennya-krayin-svitu-do-mizhnarodnoyi-torgivli-2016>.

Кизим Микола Олександрович – доктор економічних наук, професор, член-кор. НАН України, директор, Науково-дослідний центр індустріальних проблем розвитку НАН України (Інженерний провулок, 1-а, м. Харків, 61000, Україна).

Кизим Николай Александрович – доктор экономических наук, профессор, член-кор. НАН, директор, Научно-исследовательский центр индустриальных проблем развития НАН Украины (Инженерный переулок, 1-а, г. Харьков, 61000, Украина).

Kuzym Mykola – Doctor of Economics, Professor, Corresponding Member of NAS of Ukraine, Director, Research Centre of Industrial Problems of Development of NAS of Ukraine ((Engineering lane, 1 Str, 61000 Kharkiv, Ukraine).
E-mail: ndc_ipr@ukr.net

Полякова Ольга Юрійвна – кандидат економічних наук, доцент, зав. сектором макроекономічного аналізу та прогнозування, Науково-дослідний центр індустріальних проблем розвитку НАН України (Інженерний провулок, 1-а, м. Харків, 61000, Україна).

Полякова Ольга Юрьевна – кандидат экономических наук, доцент, зав. сектором макроекономического анализа и прогнозирования, Научно-исследовательский центр индустриальных проблем развития НАН Украины (Инженерный переулок, 1-а, г. Харьков, 61000, Украина).

Poliakova Olha – PhD in Economics, Associate Professor, Head of Sector of Macroeconomic Analysis and Forecasting, Research Centre of Industrial Problems of Development of NAS of Ukraine (Engineering lane, 1 Str, 61000 Kharkiv, Ukraine).

E-mail: ndc_ipr@ukr.net

Крамарев Геннадій Віталійович – кандидат економічних наук, здобувач, Науково-дослідний центр індустріальних проблем розвитку НАН України (Інженерний провулок, 1-а, м. Харків, 61000, Україна).

Крамарев Геннадий Витальевич – кандидат экономических наук, Соискатель, Научно-исследовательский центр индустриальных проблем развития НАН Украины (Инженерный переулок, 1-а, г. Харьков, 61000, Украина).

Kramarev Gennady – PhD in Economics, Applicant, Research Centre of Industrial Problems of Development of NAS of Ukraine ((Engineering lane, 1 Str, 61000 Kharkiv, Ukraine).

E-mail: ndc_ipr@ukr.net

Леванда Олена Михайлівна – провідний інженер сектора макроекономічного аналізу та прогнозування, Науково-дослідний центр індустріальних проблем розвитку НАН України (Інженерний провулок, 1-а, м. Харків, 61000, Україна).

Леванда Елена Михайловна – ведущий инженер сектора макроекономического анализа и прогнозирования, Научно-исследовательский центр индустриальных проблем развития НАН Украины (Инженерный переулок, 1-а, г. Харьков, 61000, Украина).

Levanda Olena – Leading Engineer of the Department of Macroeconomic Analysis and Forecasting, Research Centre of Industrial Problems of Development of NAS of Ukraine ((Engineering lane, 1 Str, 61000 Kharkiv, Ukraine).

E-mail: ndc_ipr@ukr.net